

SLAKTA EN HEMBYGD- GÅRD

ÖSTERSUNDS
KOMMUN
STAAREN TJELTE

Bygden blir vad Du gör den till

SLAKTA EN HEMBYGDSGÅRD

Titeln på det webinarium som Heimbygda tillsammans med Östersunds kommun höll våren 2023, var en lekfull uppmaning till att våga tänka tanken att bortse från allt det arv en förening förvaltar. Att gå tillbaka till rötterna och ställa sig frågan varför vår förening egentligen finns, för att på så vis få korn på vad som är det viktiga i verksamheten.

Webinariet var en avslutning på ett projekt där hembygdsföreningar under några månaders tid fick stöd i att gå igenom sin verksamhet och se över hållbarheten, både den ekonomiska såväl som den sociala. Ett antal utmaningar blev tydliga och upprepar sig i många föreningar. Hur föryngra sig? Hur bli fler medlemmar? Hur få mer engagemang? Hur avlasta styrelsen? Sociala medier / marknadsföring? Hur få in nya idéer? Genomgående är att man tenderar att fastna i driften, att styrelsen får sitta i väldigt många år, att ekonomin är tuff och att det finns många olika föreningar i bygden så att man måste tävla om engagemanget.

Projektet riktade sig i första hand till hembygdsföreningar, men både arbetet och resultatet är generella för alla sorters föreningar. För oavsett om det är en hembygdsförening, bygdegårdsförening, idrottsförening, byalag osv, så har i stort sett alla föreningar samma behov idag. Att öka engagemanget och lusten att vara med, att nå ut till nya och yngre människor, att ha program och aktiviteter som lockar och inte minst: att kommunicera ut allt som görs så att fler får ta del av det.

I den här broschyren får du ta del av insikter och tips som förhoppningsvis kan ge stöd rörande hur man kan ta arbetet framåt.

ÄR NI EN FÖRENING ELLER ETT KRAVFYLLT VÄFFELKAFÉ? ATT VÅGA BRYTA MED DET GAMLA.

Många föreningar har byggt upp en verksamhet som innebär stora krav på insatser i form av exempelvis bemanning. Ibland riskerar föreningens fokus att ätas upp i att lösa bemanning och öppettider, kanske helt i onödan. Att fika är ett fint sätt att samlas men det får inte vara på bekostnad av vad föreningens kärna är, för då övergår det till att snarare handla om en näringsverksamhet.

Här är det viktigt att stanna upp och ta sig tiden att utvärdera och att våga ställa sig de där lite utmanande frågorna. **Är vi där vi vill? Gör vi rätt saker?** Bör vi uppdatera stadgarna? Har vi tappat bort oss lite på vägen? **Vad skulle vi göra med all tid, pengar och engagemang om vi stängde väffelservingen?** Vad skulle orkas med då? Vad skulle vi hitta på?

Om man kommer fram till att man faktiskt är på rätt väg, så är det viktigt och uppfriskande att stanna upp och konstatera detta för att sedan köra vidare med ny energi.

FÖRENINGENS ÅRSHJUL

Varför bränner så många föreningar ut all kraft på några intensiva sommarveckor och kanske en julmarknad eller liknande? Precis dom veckorna som det alltid händer massor och konkurrensen är stenhård? När dessutom alla ideellt arbetande också vill ha julfrid och sommarlov. Här är det viktigt att våga utmana det man "alltid gjort" och se om man kan hitta en mer hållbar lösning, samt se nya möjligheter.

Vi har ju en mörk höst när alla verkligen längtar efter saker att göra. **Varför inte då ha bio, teater, eldkafé, pannlamps-promenad etc?** Är ni en förening med byggnader som upplevs begränsande, så kom ihåg att ni är mer än dem! Byt byggnad, var ute, låna gymnasalen. Ibland blir vi bekväma och har svårt att se andra lösningar men man kan vinna mycket på att tänka om och tänka nytt. Om vi vill!

VARFÖR
FINNS
NI?

SLAKTA EN HEMBYGDSGÅRD

Hur kan man tänka nytt och inte bli slav under alla krav kopplat till den fysiska platsen eller gamla traditioner? Alla måsten, elräkningar etc. får ofta ta överhand och bli fokus för hela verksamheten och **man tappar grundfokuset**: föreningens syfte, kulturarvet, gemenskapen etc.

Återigen behöver man ställa sig frågan: vad skulle vi göra om inte bygdegården / hembygdsgården / samlingsplatsen / de gamla traditionerna fanns? **Skulle vi ändå vilja ses och göra saker tillsammans eller handlar engagemanget framförallt om att förvalta en byggnad, en plats eller föreningens traditioner?**

Hur mycket inskränker de befintliga byggnader på möjliga idéer och visioner? **Historiskt har byggnaderna och platserna uppstått utifrån människors behov av gemenskap, av att kunna mötas.** Är det fortfarande det centrala i verksamheten och hur kan vi i så fall forma verksamheten kring detta snarare än att lösa elräkningen?

ÖVERDEMOKRATISERING

Eller: "de långa processerna som dödar engagemang och där ett nej väger lika tungt som 10 ja".

Här handlar det om styrelsen och beslutsprocesserna. Som exempel: En medlem har en idé om att möblera om en lokal för att kunna ha gemensamma filmkvällar. För att detta ska vara möjligt behöver det tas upp med styrelsen som ska träffas om en månad. I styrelsen finns det någon som inte riktigt förstår varför och tycker att det är bra som det är nu. I slutändan hinner initiativtagaren tappa lusten och idén rinner ut i sanden. Här finns det många gånger en rädsla för att någon ska bli upprörd, arg, sur eller ledsen, vilket förlamar hela arbetet. **Denna rädsla kan hindra engagemang, pepp, nya idéer eller förslag.** Detta måste vi ändra på.

Hur kan vi göra det då? Om vi jämför med en affärsmodell där man har en vision och mål att luta sig emot, så bör man börja med att föreningens mål och syfte är glasklart för alla medlemmar. Kan man affärsmodellen blir man tryggare med besluten och kan skapa enklare former för att engagera sig. Driver en arbetsgrupp en kaféverksamhet som bidrar med både sammanhang och pengar till bykassan, kan det inte förväntas att varje inköp ska stämmas av med en styrelse. Arbetet blir då för tungrovt för att bli roligt. **Istället behöver man hitta strukturer där beslut kan tas på ett enklare sätt och kanske öppna upp för egna initiativ.** Det kan handla om att våga chansa lite på inköp under tusenlappen. Kanske spontan-köpa ett pingisbord på Marketplace, eller köpa in tjugo extra bröd till kafé. Eller att det är OK att möblera om en oanvänd lokal för att hitta nya syften för den. Ett sätt för en snabbare kommunikation inom styrelsen kan vara att använda sig av de nya kommunikationssätt som finns där man kan vara flera i samma grupp, som tex messenger, whats app eller supertext. Där kan man skriva sitt förslag och snabbt få ett JA eller tummen upp och så kör man, i stället för att vänta in ett styrelsemöte för småsaker.

Rädsla för att göra fel riskerar annars att leda till att både engagemang och drömmar dödas.

FÖRYNGRING

Se över hur ni bjuder in unga, man kan inte förvänta sig att de ska vara pepp på samma saker som den tidigare generationen. Många unga tänker "What's in it for me?". Inte som i pengar, utan som i hur berör detta mig? Hur känner jag mig delaktig? Vad är innehållet och syftet?

Ställa er frågan om varför man ska engagera sig? Vad får man ut av det? Fråga också ungdomarna själva: vad vill de ha? **Våga släpp lokaler eller fysiska platser fria och stötta nya initiativ som kan innebära en morot att engagera sig.**

För mer stöd och tips, se Heimbygdametoden – En förändringsprocess för förnyring. Ett kanonmaterial som Heimbygda tagit fram för Sveriges Hembygdsförbund utifrån sitt mångåriga arbete med föreningsförnyring. Läs mer på hembygd.se/fornyring.

AFFÄRSMÄSSIGHET

Hur blir föreningen mer affärsmässig? **Börja med att se värdet av det man sitter på och utvärdera vilket erbjudandet man faktiskt har. Nästa steg är att våga ta betalt av folk utifrån det, för att i stället kunna ge medlemmarna en rabatt.**

Om man har ambitioner, vill framåt och vill avlasta det ideella kapitalet bör man sätta sig och kika lite mer ingående på verksamhet, budget etc. och göra en form av affärsplan. Om man får in lite mer pengar, vad kan föreningen göra med dom? Köpa någon tjänst för att avlasta en operativ styrelse (ex. städ) eller anställa någon i föreningen som gärna gör sånt? Utveckla, investera eller skapa buffert. Våga se över priser och avans på fika. Det är vanligt för ideell kaféverksamhet att det är besökare / kunder som vinner på prissättningen, inte föreningen och inte hembygdsgården. På sikt kanske det innebär att det inte finns något kafé kvar för besökare att besöka i framtiden. Skulle dom veta det betalar dom nog gärna en 10:a extra för fika idag!

Foto: Susanne Kvarnlöf

ARRENDATOR

Arrenderar man ut till en verksamhet: ställ krav på arrendator och låt den vara en del av platsens själ. Tänk igenom innan hur man kan nyttja driftaren till att uppfylla föreningens syfte och stadgar. Man vill ju att den ska vara en ambassadör och locka både gamla och nya medlemmar. Eventuellt kan man även ställa andra krav / önskemål på uppgifter man har svårt att hinna med, kanske städning eller renovering. Ofta är entreprenörer hungriga, kreativa och "doers" så kanske man kan få den att utöka sina arbetsuppgifter mot ersättning så det blir win win?

SOCIALA MEDIER, PR, HEMSIDOR ETC

Här behöver många föreningar ta sig en funderare och eventuellt göra en satsning. **Det är inte säkert att alla ska göra förändringar men man MÅSTE göra aktiva val och förstå vad det är man till exempel inte gör.** Har man inget svar på varför man inte nyttjar de olika kanalerna för att bättre nå ut, eller låter Facebook-kontot skötas av någon som inte förstår hur plattformen fungerar och / eller inte är intresserad av att uppdatera den, då kan man behöva göra en förändring. Detta är ju egentligen ett mycket enkelt sätt att nå ut och att få berätta om sig själv. Väldigt få föreningar har Instagram eller en plan för sociala medier. Man har generellt inte bestämt sig för vem man kommunicerar med var.

FLER TIPS:

- **Bryt ned engagemanget till enstaka större aktiviteter, där man gör något en gång och sedan är det slut.** Många gånger kan det kännas lättare att engagera sig och arbeta hårt en dag, i stället för ett långsiktigt engagemang. På så vis kommer människor träffas och närma sig föreningen och därigenom bygga ett större intresse för verksamheten.
- Finns det kapital? **Våga använda pengar så att det händer saker och våga ifrågasätta varför man sparar.** Ibland behöver man spara men ibland kan räddningen vara att nyttja pengarna så att det händer saker och det uppstår utveckling.
- **En heltidsanställd fastighetsskötare för flera föreningar**
Många sliter med att hinna med underhåll av byggnader, ta hand om gnisslande dörrar, små läckande rör, att ligga steget före och byta innan det blir större skador etc. Tänk om man kunde dela på en fastighetsskötare som tar ett helhetsgrepp? Som gör en total översyn och en 3-årsplan på vad som behöver fixas och dessutom kan göra större inköp kostnadseffektivt åt alla föreningar. När det är större jobb kan den samla ihop medlemmar och sommarjobbare och styra upp arbetsdag/ar där man effektivt löser det som behöver göras. Går många föreningar ihop kanske det i slutänden inte handlar om så många kronor per förening.

Lycka till med ert arbete, hör gärna av er till landsbygdsutvecklare, kultursamordnare och civilsamhällessamordnare på kommunen om ni har några frågor!

www.ostersund.se/naringsliv-och-arbete/landsbygdsutveckling

ÖSTERSUNDS KOMMUN
STAAREN TJIELTE

HEIMBYGDA

www.ostersund.se/naringsliv-och-arbete/landsbygdsutveckling